

Alexandre Flückiger, *Tracing the Evolutionary Path of Experimental Law: from Comparative Law to Regulatory Sandboxes* (Śledzenie ewolucyjnej ścieżki eksperymentalnego prawa: od prawa porównawczego do regulacyjnych piaskownic), „Acta Universitatis Carolinae – Iuridica” 2024, vol. 70, no. 2, s. 13–22, <https://doi.org/10.14712/23366478.2024.19>

Artykuł A. Flückigera ukazał się w numerze „Acta Universitatis Carolinae – Iuridica” poświęconym tematyce piaskownic regulacyjnych, automatyzacji przetwarzania danych w administracji publicznej oraz zastosowaniu sztucznej inteligencji w postępowaniach administracyjnych. Autor nie skupił się na szczegółowym omówieniu wybranego wycinka prawodawstwa, co byłoby przydatne dla specjalisty z tego konkretnego państwa, lecz ujął temat teoretycznie i porównawczo pod kątem prawnych możliwości eksperymentowania z prawem.

Próbował znaleźć w ten sposób odpowiedź na pytanie, czy w prawie jest możliwy eksperyment i czy można wprowadzać określone regulacje na próbę, na zasadzie eksperymentu, tj. uchwalenia tymczasowo jakichś przepisów, sprawdzenia, czy i jak działają, i zastanowienia się, jak dalej należy postąpić. Biorąc pod uwagę permanentne zmiany w prawie, wydaje się, że system prawny jest jednym wielkim eksperymentem. Niby-racjonalny ustawodawca cały czas testuje swoje legislacyjne pomysły nie tylko na ludziach, ale i na obiektach nie-ludzkich (zwierzętach, zabytkach itp.). Tekst A. Flückigera może wydać się zatem interesujący dla czytelników z innych państw.

Autor ujął piaskownice regulacyjne jako jeden z etapów „ewolucyjnej podróży”, jaką jest traktowanie systemu prawnego na zasadzie prób i błędów. Dzięki temu system prawa nabiera dynamicznego charakteru, stale – zdaniem Flückigera – dostosowując się do potrzeb zmieniającego się społeczeństwa i „krajobrazu technologicznego”.

Omawiając aspekty historyczne, nawiązał do stanowiska J. Benthama, J. Crueta, J. Williamsa oraz austriackiego prawnika J. Ofnera. A. Flückiger jako pole eksperymentów prawnych wskazał federalizm oraz komparatystykę. Federalizm daje możliwość wypróbowania w jednym z państw składowych regulacji bez ryzyka dla pozostałej części federacji. Komparatystyka jest zaś czymś na wzór laboratorium, w którym można obserwować, jakie występują regulacje w innych państwach, jak działają i czy da się je przeszczepić na grunt własnego państwa.

Autor podkreślił tezę, że w zasadzie każde nowo uchwalone prawo jest eksperymentem i jest uważane za prowizoryczne, dopóki doświadczenie życiowe nie potwierdzi jego przydatności. W idealnym systemie normy prawne podlegałyby ewaluacji zarówno *ex ante*, jak i *ex post*, co zostało ukazane na diagramie.

W kolejnej części tekstu A. Flückiger przedstawił subiektywny katalog form legislacji kojarzonych z eksperymentalnością w prawie, np. czerpanych ze Szwajcarii. Na początku opisał cechy charakterystyczne „legislacji przyrostowej” (*incremental legislation*), w której nowelizacje w krótkich odstępach czasu stanowią ulepszenie tekstu aktu prawnego. Następnie wspominał o „legislacji nadzwyczajnej” (*emergency legislation*), podejmowanej w stanach nadzwyczajnych. Zwrócił uwagę na eksperymentalny potencjał *soft law*, które wywołując efekt przyzwyczajania, zwiększa poziom akceptacji prawa u obywateli. *Sunset legislation* to dla niego z kolei takie ustawodawstwo, które jest ustanawiane na określony czas, a potem podlega ocenie

i albo zanika, albo jest przedłużane. Innym rodzajem jest regulacja tymczasowa, która nabiera trwałości. Wyodrębnił też eksperymentalną legislację w ścisłym sensie, gdy np. Federalny Sąd Najwyższy Szwajcarii uznał, że rząd ma prawo wprowadzić, na zasadzie eksperymentu, tymczasowe ograniczenie prędkości do 50 km/h na obszarze zabudowanym.

Doktryna szwajcarska – jak zauważył Autor – wypracowała katalog zasad, jakimi ustawodawca powinien się kierować, uchwalając prawo na zasadzie eksperymentu. Przepisy takie powinny być wprowadzone do pierwotnej ustawy, jeśli eksperyment wprowadzałby wyjątek od reguł ustawowych. Istnieje – zdaniem doktryny – możliwość uchwalenia przepisów szczególnych, jeśli eksperyment przynosiłby korzyść adresatom, byłby zgodny z celem ustawy, miałby ograniczony zakres i rozsądne ramy czasowe. Regulacja powinna być odwracalna i proporcjonalna. Powinno istnieć ograniczenie podmiotowe lub terytorialne. Działanie przepisów powinno być monitorowane i wymagana jest ich ewaluacja.

We wnioskach A. Flückiger zaznaczył, że z jednej strony eksperymentalne prawo niesie za sobą ryzyko manipulacji społeczeństwem. Z drugiej strony – biorąc pod uwagę ograniczenia poznawcze człowieka, konieczność stałej wykładni przepisów na zasadzie *omnia sunt interpretanda* – podejście eksperymentalne może zapewnić potrzebny obiektywizm prawa. Wyraził jednak zdanie, iż częste zmiany i eksperymentowanie mogą podważyć stabilność prawa, tworząc stan niepewności prawnej, i zakłócać porządek społeczny.

Należy zauważyć, że eksperymentalne regulacje są lepsze od obecnej inflacji prawa. Gdyby obywatele wiedzieli, że rząd dane przepisy świadomie i celowo wprowadza „na próbę”, a potem po przeprowadzeniu analiz eksperckich i konsultacji społecznych dokona ich racjonalnej (a nie tylko medialnej facebookowo-twitterowej) oceny, to z większą wiedzą i świadomością podchodziliby do prawa.

Karol Dąbrowski*

<https://doi.org/10.14746/spp.2024.3.47.9>

* Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland | Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska, <https://orcid.org/0000-0002-4513-3873>, e-mail: karol.dabrowski@umcs.pl.